

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติไทยมาเป็นเวลาช้านาน จนถือได้ว่าพระพุทธศาสนา เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทย นับตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย จะมีความผูกพันเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเสมอ ดังจะเห็นได้จากขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของไทย ที่มีอยู่มากได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น จึงอาจกล่าวได้ว่าชาติไทยมีความเจริญมั่นคง ดำรง เอกราชอธิปไตยโดยสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่โบราณกาลจวบจนปัจจุบันได้ เพราะคนไทยยึดมั่นอยู่ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทอันสำคัญยิ่งต่อชีวิตของคนไทยทั้งชาติ แม้แต่องค์พระมหากษัตริย์ซึ่งทรง เป็นประมุขของชาติไทยทุก ๆ พระองค์ ก็ทรง เป็นพุทธมามกะ ทรงดำรงอยู่ในฐานะ เป็นอัครศาสนูปถัมภก ทรงยกย่อง เชิดชูพระพุทธศาสนาตลอดมา ดังปรากฏในพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ความตอนหนึ่งว่า

“...ตั้งใจจะอุปถัมภก ยอยกพระพุทธศาสนา จะป้องกันขอบเขตหล้า รักษาประชาชน และมนตรี...” (อ้างใน กรมศิลปากร 2507: 15) ความสำคัญของพระพุทธศาสนาถ้าจะพิจารณาในฐานะ เป็นสถาบันหนึ่งของสังคมไทย จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อ ประเพณีทางสังคมและวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของคนไทย ซึ่งพระพุทธศาสนาจะทำหน้าที่

กล่อม เกลาพฤติกรรมของคนในสังคม ปลุกฝังจริยธรรม ศีลธรรมก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน เป็นน้ำหนึ่งใจ เดียวกันทางวัฒนธรรมและความรู้สึก เป็นชาติ และยังมีบทบาทสำคัญในส่วนที่

เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมตลอดจนการปฏิบัติต่อกันและทำหน้าที่ เป็นกลไก ทางสังคม เพื่อควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคมอีกด้วย (สมบุญ สุขสำราญ 2522: 1-9)

นอกจากนั้นยังเป็นหนึ่งในสถาบันหลักแห่งความมั่นคงของชาติ ซึ่งได้แก่สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ทั้งสามสถาบัน เปรียบ เหมือนแกนหลักที่ค้ำจุนชาติให้เกิดความมั่นคงและปลอดภัย ให้ประชาชนมีชีวิตอยู่ด้วยความสงบสุขและความสามัคคี ดังคำกล่าวที่ว่า ชาติ เปรียบ เหมือนร่างกาย ศาสนา เปรียบ เหมือนจิตใจ พระมหากษัตริย์ เปรียบ เหมือนศูนย์รวมประสาทที่ควบคุมร่างกายและจิตใจให้ทำหน้าที่โดยปกติ (สมพร เทพสิทธิ์ 2526: 18)

จากการสำรวจของกรมการศาสนาในปีพุทธศักราช 2522 เปรียบเทียบกับปีพุทธศักราช 2503 ผลปรากฏว่า จำนวนวัดเพิ่มมากขึ้น แสดงให้เห็นว่าศาสนายังเป็นเครื่องยึดมั่นทางจิตใจของประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2525: 229) พระพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่มีค่าและมีความหมายที่สุดอย่างหนึ่งของคนไทย ซึ่งมีการนับถือศาสนาพุทธถึงร้อยละ 95 (สมพร เทพลีธา 2526: 18) จึงเป็นที่ยอมรับกันว่าการที่จะเข้าใจถึงวิถีชีวิตของคนไทย จำเป็นที่จะต้องศึกษาปรัชญาและคำสอนต่าง ๆ ของศาสนาพุทธให้เกิดความเข้าใจ เพราะชาวไทยได้พิจารณาแนวเจตคติเกี่ยวกับชีวิตของคนไทยโดยอาศัยหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ดังนั้นการศึกษาโดยทั่วไปมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ ดังจะเห็นได้จากจุดมุ่งหมายของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) มุ่งให้การศึกษาเสริมสร้างให้บุคคลมีความรู้ ความคิด และความสามารถในการประกอบอาชีพ มีจริยธรรม มีคุณธรรม ตลอดจนมีพละนาถายที่สมบูรณ์ รักและธำรงศิลปวัฒนธรรม และความเป็นไทยไว้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2525: 21) ส่วนพระพุทธศาสนาก็มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนเช่นเดียวกัน จึงนับได้ว่าพระพุทธศาสนานั้นมีบทบาทสำคัญในการที่จะพัฒนาคน ดังที่พระโสภณคณาภรณ์กล่าวว่า "วิชาพระพุทธศาสนานั้นเป็นการสอนเพื่อสร้างคนจริง ๆ เพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ เพื่อพัฒนามนุษย์ให้เป็นกัลยาณบุรุษ เป็นบัณฑิต เป็นนักปราชญ์ เป็นคนดีจริง ๆ เรียกว่าสัตบุรุษนั้นต้องพัฒนาด้วยระบบของคำสอนในทางพระพุทธศาสนา (พระโสภณคณาภรณ์ 2525: 163)

ในประวัติศาสตร์ชาติไทย พระพุทธศาสนามีส่วนเกื้อกูลต่อการศึกษาเป็นอย่างมาก นับตั้งแต่สมัยที่ยังจัดการศึกษาไม่เป็นระบบแบบแผน วัดเป็นศูนย์กลางของการจัดการศึกษา โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้สั่งสอนทั้งในด้านวิชาการและศีลธรรม ราษฎรนิยมพาลูกหลานไปศึกษาเล่าเรียนกับพระเพื่อเป็นการเตรียมตัวอุปสมบทต่อไป ดังนั้นจึงทำให้เด็กชายสมัยก่อนมีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนามากกว่าในปัจจุบัน ในการจัดการเรียนการสอนในสมัยนั้นมีการสอนศีลธรรมแฝงไว้ในรูปของวรรณคดีไทยที่เรียบเรียงขึ้นในสมัยต่าง ๆ หลายเล่ม ที่มุ่งสอนให้ประชาชนมีความประพฤติดี มีศีลธรรม ไม่กล้ากระทำความผิด มีความเกรงกลัวต่อบาป อาทิตโรกภูมิพระร่วง สุภาสิตพระร่วง มหาชาติคำหลวง และพระมาลัยคำหลวง เป็นต้น (กระทรวงศึกษาธิการ 2507: 2) นอกจากนั้นแล้วยังมีการศึกษาวิชาชีฟต่าง ๆ รวมอยู่ด้วย

เพื่อให้เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีการดำรงชีวิต สภาพแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ความศรัทธาของสังคมไทยโดยตรง (กิติมา ปรีดีติติก 2520: 132) แต่ต่อมาได้จัดการศึกษาอย่างเป็นระบบแบบแผนขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2414-พ.ศ. 2453) ไทยรับเอาปรัชญาการศึกษาแบบตะวันตกมาใช้ในการดำเนินการศึกษาของชาติ โดยเห็นว่าจะพึงพาอาศัยการศึกษาภายในวัดคงไม่เพียงพอกับประชาชนที่เพิ่มขึ้นมาก จึงโปรดเกล้าฯ ทรงจัดตั้งโรงเรียนขึ้นเพื่อแบ่งเบาภาระในการจัดการศึกษาขึ้นเป็นครั้งแรก ดังนั้นโรงเรียนซึ่งแต่เดิมเคยอยู่ในวัด โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้สั่งสอนก็ย้ายออกไปตั้งนอกวัด โดยมีครูที่เป็นฆราวาสทำหน้าที่สอนแทน (วัฒนา พัฒนพงษ์ 2526: บทสรุป) ทำให้การศึกษาของไทยเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แต่การเรียนการสอนวิชาศีลธรรมก็ยังคงจัดอยู่ในรูปของวิชาจรรรยา ธรรมจริยาบ้าง (กระทรวงศึกษาธิการ 2507: 323) โดยจัดรวมอยู่ในการศึกษาประเภทสามัญศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาที่ทุกคนควรเรียนรู้เพื่อการดำรงชีวิต ต่อมาในแผนการศึกษาแห่งชาติปีพุทธศักราช 2479 ได้เปลี่ยนแปลงชื่อวิชาจรรรยา มาเป็นวิชาศีลธรรม ซึ่งถือว่าเป็นวิชาที่มีความสำคัญมาทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นระยะที่ขาดความสนใจและเอาใจใส่ในวิชาศีลธรรมจรรรยา จึงได้ตั้งวัตถุประสงค์เพื่อให้สอดคล้องกับแนวโน้มของสังคม ซึ่งเห็นควรให้มุ่งเน้นการศึกษาในด้านศีลธรรมจรรรยา เป็นอันดับแรกในบรรดาองค์ 4 ของการศึกษา คือพุทธิศึกษา จริยศึกษา หัตถศึกษาและพลศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ 2507: 379) ดังจะเห็นได้จากแผนการศึกษาระดับพุทธศักราช 2503 เป็นต้น แม้ในปัจจุบันก็คงให้ความสำคัญต่อวิชาศีลธรรม จริยธรรมอยู่เช่นเดิม ดังแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ข้อ 13 กล่าวว่า "รัฐพึงจัดให้สาระและกระบวนการเรียนรู้ครบถ้วนและกลมกลืนระหว่างความเจริญงอกงามทางร่างกายและจิตใจ ทั้งนี้เพื่อให้การดำรงชีวิตสมบูรณ์ตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา" (ปรีชา นิพนธ์วิทยา 2524: 32)

ถึงแม้ว่าแผนการศึกษาแห่งชาติจะเล็งเห็นความสำคัญของวิชาศีลธรรมจรรรยา และกระทรวงศึกษาธิการได้จัดหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาศีลธรรมและจรรรยาขึ้นแฝงไว้อยู่ในหมวดวิชาสังคมศึกษาแล้วก็ตาม แต่ก็จัดเป็นวิชาบังคับเพียงสองวิชาเท่านั้นทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งถือว่ายังไม่ครอบคลุมและได้ผลเท่าที่ควร พระโสภณคณาภรณ์ได้ให้ข้อคิด เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาไว้ว่า จะต้องให้ผู้เรียนรู้ทั้งในด้านศาสนธรรม ศาสนวัตถุและศาสนพิธีต่าง ๆ จึงจะถือว่าเต็มรูปของศาสนา

ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาขึ้น (พระโสภณคณาภรณ์ 2525: 166-167) ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเพิ่มเติมหลักสูตรพระพุทธศาสนาเข้าไปในหมวดวิชาสังคมศึกษา พอดีสรุปสาเหตุของการเพิ่มเติมเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาได้ดังนี้

1. สาเหตุทางวัฒนธรรมประเพณีไทย ประชาชนชาวไทยจำนวนร้อยละ 95.24 ที่นับถือพระพุทธศาสนา (จำนงค์ ทองประเสริฐ 2527: 28) และสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่โบราณกาล คุณลักษณะเช่นนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องธำรงรักษาพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน อันแตกต่างไปจากประเทศอื่นที่ชนในชาตินับถือศาสนานิกายต่างกัน ซึ่งก่อให้เกิดความแตกแยกในทางศาสนา ที่โรงเรียนไม่สามารถจัดให้มีการเรียนการสอนได้ เพราะจะนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างผู้เรียนแต่พระพุทธศาสนาในเมืองไทย เป็นศาสนาของคนส่วนใหญ่ในประเทศและเป็นศาสนาประจำชาติของไทยมาแต่โบราณ คำสอน แนวคิด ถ้อยคำและข้อปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาได้ซึมแทรกอย่างลึกซึ้งในชีวิตของคนไทย และเป็นรากฐานของวัฒนธรรมทั้งในทางวัตถุและด้านจิตใจ อันนำไปสู่ความซาบซึ้งในศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของไทย ดังนั้นหากได้จัดให้มีการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ด้วยดีและกลมกลืนในสังคมไทย (สุทธิพงศ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ 2526: 6)

2. ความเสื่อมศรัทธาต่อศาสนาพุทธของชนชาวไทยในปัจจุบัน สาเหตุนี้ได้แสดงให้เห็นชัดเจนจากความคิดเห็นของพระศรีวิสุทธิกวี ผู้ช่วยเลขาธิการฝ่ายวิชาการ สภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ได้ชี้ให้เห็นถึงความเสื่อมโทรมของพระพุทธศาสนาที่องค์กรทางศาสนาอันได้แก่วัดและพระภิกษุที่ได้รับบทบาทในการให้การศึกษาทางด้านพระธรรมวินัยแก่พุทธศาสนิกชนชาวไทย ในด้านพระภิกษุสงฆ์นั้นได้ลดจำนวนลง โดยเฉพาะในชนบทมีน้อยมาก และพระภิกษุสามเณรก็ไม่ค่อยให้ความสนใจต่อการเรียนนิกกรรมและบาลี ดังนั้นบทบาทขององค์กรทางศาสนาในการให้การศึกษาโดยตรงในทางศาสนาแก่พลเมืองจึงลดลงอย่างมาก (พระศรีวิสุทธิกวี 2526: 5) ก่อให้เกิดข้อปรารภว่า พระสงฆ์และวัดกำลังสูญเสียบทบาทฐานะและความหมายออกไปจากสังคมมากขึ้นทุกขณะ ซึ่งแตกต่างจากองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ ที่ยังคงทำหน้าที่ในการให้การศึกษาแก่ศาสนิกชนของเขาอย่างเข้มแข็ง จึงเป็นภาระของสถาบันการศึกษาโดยตรงที่จะต้องกระทำหน้าที่สืบแทนจากองค์กรทางศาสนา แม้จะมีความบกพร่องในด้านความรู้พื้นฐานทางพระพุทธศาสนา หรือไม่สามารถอุทิศเวลาให้แก่งานนี้โดยตรงได้ก็ตาม (พระราชวรมณี 2527: 10-19)

3. การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นวิถีทาง (Means)

ไปสู่เป้าหมายประสงค์ (Goal) บางประการ มูลเหตุประการนี้มาจากแรงผลักดันทางการเมือง และความมั่นคงของชาติ แนวคิดดังกล่าวได้แสดงให้เห็นในบทความทางวิชาการอย่างมากมาย เช่น สุทธิพงษ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ (2527: 17-20) เสนอความคิดเห็นถึงความสำคัญของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ต่อความมั่นคงของชาติ โดยชี้ให้เห็นถึงการนำพระพุทธศาสนา มาเป็นแกนนำในการปกครองประเทศ ดังเช่นที่พระมหากษัตริย์สมัยกรุงสุโขทัย ได้ทรงกระทำมาแล้วและชี้ให้เห็นภัยจากศาสนาอื่น เข้ามามีอิทธิพลครอบงำศาสนาของประชาชนชาวไทย ล้างสมองชนในชาติมากมาย วัชรพงษ์ คงมั่น (2526: 5) ได้ชี้ให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองและสังคมมาตั้งแต่อดีต พร้อมทั้งเสนอแนะให้ภาครัฐบาลให้ความสนใจกับวิชาศีลธรรมหรือวิชาพระพุทธศาสนามากขึ้น

4. สภาพเศรษฐกิจ สังคม สลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น คนต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด เป็นผลให้เกิดความ เห็นแก่ตัวและศีลธรรม เสื่อมลง

5. เนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนามีน้อยไป (กระทรวงศึกษาธิการ 2527: คำนำ) มีลักษณะ เป็นนามธรรม วิธีการสอนก็เป็นแบบเก่า ๆ คือบอกให้นักเรียนท่องจำ หรือสอนแบบบรรยายตลอดทั้งชั่วโมง ยิ่งกว่านั้นครูยังขาดการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมที่จะกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจ จึงทำให้ผู้เรียนไม่เห็นประโยชน์ของวิชานี้เท่าที่ควร

จากปัญหาและสาเหตุดังกล่าว แสดงให้เห็นว่ามีปัญหาทางด้านศีลธรรมและคุณธรรมของประชาชนและเยาวชน เป็นปัญหาที่สำคัญ และน่าวิตก ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงได้กำหนดแผนพัฒนาเยาวชนให้เร่งทำนุบำรุงส่งเสริมศาสนาให้เป็นที่ยึดมั่นทางจิตใจ ส่งเสริมการศึกษาให้มีการเรียนการสอนในทุก ๆ ระดับ ส่งเสริมให้เยาวชนประกอบกิจกรรมทางพุทธศาสนาตามจารีตประเพณี และปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนจริยธรรมในโรงเรียนและสถานศึกษาทางการศึกษาพระพุทธศาสนา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2525: 321) นอกจากนั้นกระทรวงศึกษาธิการซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เยาวชน ได้พิจารณาร่วมกันหลายฝ่าย จึงได้ประกาศเปลี่ยนแปลงเรื่องเพิ่มเติมรายวิชาพระพุทธศาสนาไว้ในหมวดวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 เพื่อส่งเสริมการสอนวิชาพระพุทธศาสนาตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2521 เป็นต้นไป โดยให้เรียนวิชาพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นทั้งหมด 6 วิชา และโดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเป็นวัยรุ่นที่กำลังจะ

เตรียมตัว เป็นผู้ใหญ่ที่มีความสำคัญต่อสังคม จะต้องเป็นผู้ที่มีศีลธรรมจรรยาที่เหมาะสม มีความศรัทธาและมีความเลื่อมใสต่อศาสนาพุทธมากยิ่งขึ้น (กาญจนา คุมารักษ์ 2511: 9)

กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศเพิ่มเติมรายวิชาสังคมศึกษาในหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ใหม่ เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2527 เป็นต้นไป โดยที่ให้โรงเรียนจัดการเรียนการสอนเป็นวิชาพระพุทธศาสนาขึ้น โดยเฉพาะกำหนดให้เรียน 6 วิชา คือ วิชาพระพุทธศาสนา ส 048, ส 049, ส 0410, ส 0411, ส 0412, ส 0413 โดยที่รายวิชาพระพุทธศาสนาดังกล่าวให้โรงเรียนถือเป็นนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในการจัดให้นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธทุกคนเรียนรายวิชาพระพุทธศาสนาที่ประกาศเพิ่มเติมนี้ภาคเรียนละ 1 รายวิชา ตลอดระยะเวลา 3 ปี โดยตั้งวัตถุประสงค์ของหลักสูตรไว้ดังนี้

1. เพื่อเสริมความรู้พระพุทธศาสนาของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย เท่าที่เป็นอยู่ในสภาพปัจจุบัน
  2. เพื่อให้นักเรียนทราบพระพุทธประวัติ พุทธกิจ พุทธจริยา และพระพุทธานุภาพที่สำคัญต่อจากความรู้ตามหลักสูตรเดิม
  3. เพื่อให้นักเรียนเข้าใจหลักธรรมและสาระสำคัญของพระพุทธศาสนา สามารถเห็นภาพรวมของพระพุทธศาสนา
  4. เพื่อให้นักเรียนทราบเรื่องสำคัญเกี่ยวกับพระสงฆ์ในประเทศไทย เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์พระพุทธศาสนา
  5. เพื่อให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักธรรมในพระพุทธศาสนากับหลักทางการวิทยาศาสตร์ได้
  6. เพื่อให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตพัฒนาตนเอง พัฒนาสังคมและประเทศชาติ
  7. เพื่อให้นักเรียนสามารถนำหลักธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้
- (กระทรวงศึกษาธิการ 2527: 21)

การที่จะบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้นั้น สิ่งที่สำคัญที่สุด คือครูสังคมศึกษาที่สอนวิชาพระพุทธศาสนา เพราะครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามความมุ่งหมายของหลักสูตร ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาที่สอนวิชาพระพุทธศาสนาในเรื่องเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อนำผลของการวิจัยมาเป็นแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุง

หลักสูตรและส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายให้ บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูสังคมศึกษา เกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาพุทธศักราช 2524 ในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้
  - 1.1 ปัญหาเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรเพื่อการเรียนการสอน
  - 1.2 ปัญหาด้านเนื้อหาวิชา
  - 1.3 ปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
  - 1.4 ปัญหาการใช้สื่อการสอนและแหล่งวิชาการ
  - 1.5 ปัญหาการวัดและการประเมินผล
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ระหว่างครูสังคมศึกษาที่ทำการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในกรุงเทพมหานครกับโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในต่างจังหวัด
3. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ระหว่างครูสังคมศึกษาที่ได้รับและไม่ได้รับการฝึกฝนอบรมเพิ่มเติมเพื่อการสอนวิชาพระพุทธศาสนา
4. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ระหว่างครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกัน

สมมติฐานการวิจัย

นักจิตวิทยาสังคมและนักการศึกษา ชื่อมุซาเฟอร์ เชอร์รีฟ และแคโรลีน ดับบลิว เชอร์รีฟ (Muzafer Sherif and Carolyn W. Sherif 1965: 35-37) ได้เสนอแนวคิดที่ว่า พฤติกรรมของบุคคล เป็นผลมาจากประสบการณ์และการตีความหมาย ประสบการณ์ของบุคคลนั้น โดยนัยนี้ พฤติกรรมในการสอนของครูจึงย่อมเป็นผลมาจากประสบการณ์ของครูแต่ละคน ครูซึ่งมีประสบการณ์แตกต่างกันย่อมมีความแตกต่างกันในการแสดงออกทางพฤติกรรมการสอน และครูแต่ละคนย่อมมีการรับรู้ (Perception) เกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอน

ที่คนประสบในลักษณะที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ เนื่องมาจากประสบการณ์ที่แตกต่างกันของครูแต่ละคน และ เนื่องมาจากการตีความหรือการประเมินค่าประสบการณ์เหล่านั้นมีความแตกต่างกันด้วย ซึ่ง ประสบการณ์ดังกล่าวเกิดจากปัจจัยภายนอก (External factor) และปัจจัยภายใน (Internal factor) ตามความเห็นของมูซาเฟอร์ เซอร์รีฟ และแคโรลีน ดับบลิว เซอร์รีฟ (Muzaffer Sherif and Carolyn W. Sherif 1965: 35-37) ประสบการณ์ หมายถึง การรับรู้ (Perception) การตัดสิน (Judging) การประเมินค่า (Appraising) การจำ (Remembering) และสภาวะอื่นที่เกี่ยวกับการระลึกรู้ตน (Awareness) ของบุคคลและจาก ประสบการณ์ดังกล่าว บุคคลย่อมแสดงออกด้วยคำพูดและกริยาท่าทาง (Verbal expression and Bodily expression) จึงสรุปได้ว่า ประสบการณ์และการแสดงออกทางพฤติกรรม ของบุคคลมีความสัมพันธ์กัน เมื่อนำหลักความคิด เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์และ พฤติกรรมของบุคคลมา เชื่อมโยงกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูสังคัมศึกษา มีข้อพิจารณาได้ ดังนี้

1. ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาย่อมมีความคิด เห็น เกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอน วิชาพระพุทธศาสนาแตกต่างกันไป เนื่องมาจากความแตกต่างกันในประสบการณ์ ของครูแต่ละคนที่ได้รับประสบการณ์นั้น
2. ประสบการณ์ย่อมมีผลกระทบต่อความคิด เห็นของครูสังคัมศึกษา เกี่ยวกับปัญหา การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งประสบการณ์นั้น เกิดจากปัจจัยดังต่อไปนี้
  - 2.1 ปัจจัยทางด้านประสบการณ์การสอน ทางการศึกษาพบว่าครูที่ขาด ประสบการณ์ในการสอนหรือครูที่จบการศึกษาใหม่ย่อมประสบปัญหาในการ สอน และได้รับความช่วยเหลือจากครูที่เลี้ยงหรือให้การนิเทศมากกว่า ครูที่มีประสบการณ์ในการสอน ส่วนในด้านการสอนระหว่างครูที่ขาด ประสบการณ์การสอนกับครูที่มีประสบการณ์การสอนย่อมมีความคิด เห็น แตกต่างกันด้วย (Mckean and Mill 1964: 85) และ ระยะเวลาของประสบการณ์การสอนนั้น เอ็ดวิน เฟนตัน (Edwin Fenton) กล่าวว่า โดยทั่วไปกำหนดให้ครูที่ทำการสอนตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป เป็นครูที่มีประสบการณ์ทางการสอนเพียงพอ (Edwin Fenton 1967: 106-119)

2.2 ปัจจัยทางด้านประสบการณ์ความรู้ของครูผู้สอน (Subject specialization) ครูผู้สอนแต่ละคนย่อมมีความรู้ในวิชาเฉพาะที่แตกต่างกัน เช่นความรู้จากการศึกษาในแต่ละสาขาวิชา เช่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์หรือสังคมศึกษา หรืออาจจะได้รับการฝึกฝนอบรมเพิ่มเติม เพื่อการสอนวิชานั้น ๆ มาโดยเฉพาะ ดังนั้น เมื่อครูผู้สอนมีประสบการณ์ด้านความรู้ที่แตกต่างกันย่อมมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันด้วย

2.3 ปัจจัยทางด้านประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะระหว่างครูที่ทำการสอนในกรุงเทพมหานครกับต่างจังหวัดย่อมได้รับประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งกรุงเทพมหานครเป็นแหล่งทรัพยากรที่ดีสำหรับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา เช่น มีพระภิกษุที่มีคุณวุฒิ และมีความรู้ในเชิงวิชาการและมีสิ่งที่เป็นสื่ออำนวยความสะดวกการเรียนการสอน ซึ่งแตกต่างกับในต่างจังหวัดมักขาดสำนักเรียนในทางธรรมะ ขาดสื่ออำนวยความสะดวกต่อการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น

จากข้อพิจารณาดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงได้ตั้งสมมติฐานในการวิจัย ดังนี้

1. ครูสังคมศึกษาที่ทำการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครกับต่างจังหวัดมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแตกต่างกัน

2. ครูสังคมศึกษาที่ได้รับและไม่ได้รับการฝึกฝนอบรมเพิ่มเติมเพื่อการสอนวิชาพระพุทธศาสนามีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแตกต่างกัน

3. ครูสังคมศึกษาที่ประสบการณ์การสอนต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแตกต่างกัน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายทั่วประเทศ โดยมีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร ได้แก่ครูสังคมศึกษาที่สอนวิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ทั่วประเทศ จำนวน 413 คน

2. การวิจัยนี้ไม่คำนึงถึงตัวแปรอื่นนอกเหนือจากประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม
ประสบการณ์ด้านความรู้ และ ประสบการณ์ด้านระยะเวลาที่สอน

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. คำตอบของครูสังคมศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างประชากร ผู้วิจัยถือว่า เป็นคำตอบที่ตอบด้วยความจริงใจ
2. วิธีการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม เป็นวิธีการที่ดี และเชื่อถือได้

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

1. ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อาจนำผลของการวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและจัดโปรแกรมการเรียนการสอนตลอดจน เทคนิคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. ผู้บริหารอาจนำผลจากการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการพิจารณาปรับปรุงและคัดเลือกครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาให้เกิดความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพในการสอน
3. กระทรวงศึกษาธิการ องค์กรและสถาบันทางการศึกษาอื่น ๆ อาจใช้ผลของการวิจัยเป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรและประมวลการสอนให้บรรลุตามความมุ่งหมายของแผนการศึกษาชาติ
4. ผู้แต่งหนังสือเรียนอาจนำผลของการวิจัย ไปใช้เป็นแนวทางในการแต่งหนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนาสำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น
5. นักการศึกษาทั่วไปอาจใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยต่อไป

คำจำกัดความ

ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดหรือการลงความเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ภายหลังจากการที่บุคคลนั้นได้รับประสบการณ์นั้น ๆ มาแล้ว ซึ่งความคิดเห็นมีทั้งลักษณะนิมานคือ ชอบ พอใจ สนใจ และลักษณะนิเสธคือ ขัดแย้ง ไม่พอใจ ไม่สนใจ หรือไม่ปฏิบัติตาม

ครูสังคัมศึกษา	หมายถึง	ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษา ปีที่ 4, 5 และ 6 ในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ทั่วประเทศ
ปัญหาการเรียนการสอน	หมายถึง	ปัญหาหรืออุปสรรคของครูในการจัดการเรียนการสอน วิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในด้านการใช้หลักสูตรเพื่อการเรียนการสอน เนื้อหาวิชา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอน และแหล่งวิชาการ ตลอดจนการวัดและการประเมินผล
วิชาพระพุทธศาสนา	หมายถึง	รายวิชาต่าง ๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่บรรจุไว้ใน หลักสูตรวิชาสังคัมศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่รายวิชาพระพุทธศาสนา ส 048, ส 049, ส 0410 ส 0411, ส 0412 และ ส 0413
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	หมายถึง	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 (ม.4) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 (ม.5) และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (ม.6) ตามแผนการศึกษา แห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ในโรงเรียนรัฐบาลและ โรงเรียนราษฎร์ทั่วประเทศ
ประสบการณ์การสอน	หมายถึง	ความรู้ความสามารถทางการสอน ซึ่งได้รับเพิ่มพูน จากการทำงาน หรือระยะเวลาการปฏิบัติงานในวิชาชีพครู ระยะ 1-5 ปี, 6-10 ปี และ 11 ปีขึ้นไป ของครู สังคัมศึกษาที่สอนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย
การฝึกฝนอบรมเพิ่มเติมเพื่อการสอน	หมายถึง	ครูสังคัมศึกษาที่สอนวิชาพระพุทธศาสนาที่เคยผ่านการ ฝึกฝนอบรมเพิ่มเติมเพื่อการสอนวิชาพระพุทธศาสนาจาก กลุ่มโรงเรียน, หน่วยศึกษานิเทศก์เขต, ชมรม สมาคม องค์การทางศาสนาหรือสถาบันการศึกษาอื่น ๆ

การไม่ได้รับการฝึกฝนอบรม เพิ่ม เดิม

เพื่อการสอนวิชาพระพุทธศาสนา	หมายถึง	ครูสังคัมศึกษาที่สอนวิชาพระพุทธศาสนา ที่ไม่เคยผ่านการฝึกฝนอบรม เพิ่ม เดิม เพื่อการสอนวิชาพระพุทธศาสนาจากองค์กรหรือหน่วยงานใด ๆ
โรงเรียนในกรุงเทพมหานคร	หมายถึง	โรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร เท่านั้น
โรงเรียนในต่างจังหวัด	หมายถึง	โรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ที่อยู่นอกเขตกรุงเทพมหานคร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย